

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่ของรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องใน 2 ลักษณะคือ

- แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์และอธิบายโดยรวมได้แก่

ก. ทฤษฎีพันธกิจนิยม (Functionalism)

ข. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีครอบงำของสื่อมวลชน (Hegemony)

ค. แนวคิดเรื่องการกำหนดวาระ (agenda setting)

- แนวทางที่จะนำมาศึกษาและวิเคราะห์ตัวบท หรือรายการโดยเฉพาะคือ แนวทางของวิชาสัญวิทยา (Semiology)

ทฤษฎีพันธกิจนิยม

เป็นทฤษฎีหนึ่งทางสังคมวิทยาที่ใช้อธิบายผลของปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งมีผลต่อระบบสังคม คือ เป็นการอธิบายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ถูกรวบรวมจัดขึ้นในรูปของความเป็นสถาบันด้วยเหตุผลในแง่ความจำเป็นของสังคม ซึ่งสังคมนั้นถูกพิจารณาว่าเป็นระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยระบบย่อย ๆ และสื่อสารมวลชนก็เป็นหนึ่งในระบบย่อย ๆ ที่พยายามคำจูนสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และตอบสนองความต้องการของสมาชิก สื่อมวลชนจึงมีหน้าที่เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นและความต้องการของสังคม ซึ่งการศึกษาถึงหน้าที่ทางสังคมที่สื่อมวลชนพึงปฏิบัติแล้ว อาจมองได้เป็น 2 แง่คือ บัจเจกบุคคล และสังคมวิทยา ซึ่งมีความซับซ้อนและแพร่หลายมากกว่า เช่น แนวคิดของลาสเวลล์ (Lasswell) ซึ่งเป็นนักรัฐศาสตร์และผู้บุกเบิกการวิจัยสื่อสารมวลชนได้กำหนดถึงหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้ 3 ประการ คือ (Lasswell 1948 : 118)

ก. หน้าที่ในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the environment) เป็นการตรวจตรา สังเกตเหตุการณ์ หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสังคม เพื่อกระจายข่าวสารให้ประชาชนตระหนักถึงอันตรายและรีบแก้ไขป้องกัน

ข. หน้าที่ในการประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคม (Correlation of the parts of society)

ค. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง (Transmission of the social heritage) หมายถึง หน้าที่สืบทอดหลักประเพณีปฏิบัติจากคนรุ่นหนึ่ง และนำไปอบรมให้สมาชิกใหม่ของสังคมได้เรียนรู้ต่อไป

การวิเคราะห์ของลาสเวลล์นับว่าเป็นการบุกเบิกในด้านแนวความคิดในเรื่องนี้ จึงค่อนข้างโน้มเอียงไปในเชิงรัฐศาสตร์ผสมผสานกับแนวความคิดเชิงสังคมวิทยา แต่ถ้าเอาแนวความคิดในเชิงการสื่อสารเข้ามาจับก็จะเห็นว่าสอดคล้องกันตามสมควรคือ

การสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมเพื่อรายงานให้สมาชิกสังคมนทราบ จะตรงกับบทบาทหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (information function)

การประสานสัมพันธ์ส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้รวมตัวกันอยู่ได้ จะใกล้เคียงกับบทบาทหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (expressive function)

ส่วนการถ่ายทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม ก็อาจหมายถึงบทบาทหน้าที่ในการศึกษา (educational function)

ลาซาร์สเฟล และเมอร์ตัน (Lazarsfeld and Merton) ได้เสนอหน้าที่ของสื่อสารมวลชนอื่น ๆ อีก 2 ประการ คือ การให้สถานภาพ (status conferral) และการบังคับให้เป็นไปตามจริยธรรมสังคม (enforcement of social norms)

การให้สถานภาพ หมายถึง สื่อมวลชน ผู้สื่อข่าวรายงานข่าวเกี่ยวกับสมาชิกของสังคม จะช่วยเพิ่มหรือเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของบุคคลให้เป็นที่รู้จัก และยอมรับในสังคมมากขึ้น คือยังมีข่าวบุคคลนั้น ๆ ปรากฏทางสื่อมวลชนมากขึ้นเท่าใดสาธารณชนมักจะมีแนวโน้มที่จะมองเห็นความสำคัญของบุคคลนั้น

ส่วนการบังคับให้เป็นไปตามจริยธรรมของสังคมเป็นการควบคุมสมาชิกในสังคมให้อยู่ในกรอบบรรทัดฐานของกลุ่ม โดยสื่อมวลชนจะตีพิมพ์หรือเผยแพร่พฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ซึ่งแม้ว่าสมาชิกในสังคมอาจจะรู้จักกันอยู่แล้ว แต่การเผยแพร่ทางสื่อมวลชนจะช่วยสร้างสภาวะหรือเงื่อนไขที่คนจำนวนมากตำหนิ ประณามการฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน และหันไปให้การสนับสนุนสาธารณชนและจริยธรรม จากกระบวนการเหล่านี้ สื่อมวลชนจะมีบทบาทในการควบคุมสังคมในสังคมเมืองที่มีขนาดใหญ่ ในขณะที่คนส่วนน้อยจะถูกควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามคนส่วนใหญ่ (Wright 1959 : 102)

ต่อมา ไรท์ (Wright) ได้เสนอหน้าที่ของสื่อมวลชนเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง คือ
ง. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง (Entertainment) เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้พักผ่อน และผ่อนคลายความตึงเครียดจากสภาพแวดล้อมของสังคมสมัยใหม่

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไม่ใช่ศึกษาเฉพาะผลดีเท่านั้น จะต้องพิจารณาถึงผลต่อ
 หน้าที่เป็นผลเสียด้วย ซึ่งเมอร์ตันนักสังคมวิทยาได้แยกเป็น manifest function คือ หน้าที่
 ที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน และ latent function คือ หน้าที่หรือผลต่อหน้าที่ที่แฝงอยู่ ซึ่งให้ผลที่
 เรียกว่า dysfunction ซึ่งในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอาจมีทั้งผลดีและผลเสียก็ได้ โดย
 เมอร์ตัน ได้ให้สูตรซึ่งอยู่ในรูปคำถามที่ช่วยพิจารณาดังนี้คือ (Wright : 98)

อะไรคือ (3) หน้าที่ทางบวก และ (1) ที่ชัดเจน ของการสื่อสารมวลชน
 และ (4) หน้าที่ทางลบ และ (2) ที่ซ่อนเร้น

- สำหรับ
- (5) การเฝ้ามองสภาพแวดล้อม (ข่าว)
 - (6) การประสานความสัมพันธ์ (กิจกรรมของบรรณาธิการ)
 - (7) การถ่ายทอดวัฒนธรรม
 - (8) การให้ความบันเทิง
 - (9) สังคม
 - (10) กลุ่มย่อย
 - (11) ปัจเจกบุคคล
 - (12) ระบบวัฒนธรรม

การหาคำตอบให้กับส่วนประกอบทั้ง 12 ส่วนนี้ จะนำไปสู่การอธิบายให้เห็นถึงหน้าที่ผลดี
 ผลเสียของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมโดยรวม และรวมไปถึงปัจเจกบุคคล กลุ่มย่อยและระบบวัฒนธรรม
 ด้วย เช่นบทบาทประการแรกของสื่อมวลชน คือ การพิทักษ์ไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางสังคม จะทำให้เกิด
 เกิดผลต่อเนื้อ หรือหน้าที่ต่อสังคมโดยรวมคือ ข้อมูลข่าวสารจะช่วยให้การเตือนภัยจากภายนอก
 เช่น อันตรายจากพายุไต้ฝุ่น การโจมตีจากฝ่ายศัตรู เพื่อที่ประชาชนจะได้เตรียมตัว และหลีกเลี่ยง
 ความเสียหายที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้การไหลเวียนของข่าวสารเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมจะเป็นเครื่อง
 มีอสำหรับการดำรงชีวิต เช่น การรายงานสภาวะอากาศ การรายงานการจราจรทางอากาศ การ
 เดินเรือ เป็นต้น

สำหรับปัจเจกบุคคล หน้าที่ในการพิทักษ์ไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางสังคมมีหลายประการคือ
 เป็นแหล่งข้อมูลเหตุการณ์ประจำวัน เช่น การให้รายละเอียดเกี่ยวกับรายการวิทยุ โทรทัศน์รายวัน
 การเสนอขายสินค้า เป็นการเพิ่มศักดิ์ศรีเกียรติคุณ (prestige) ความเป็นผู้นำทางความคิด รวม
 ทั้งการให้และเพิ่มสถานภาพให้แก่บุคคลด้วย

ในด้านกลุ่มเฉพาะหรือกลุ่มย่อย ข่าวสารข้อมูลเป็นประโยชน์ต่อพลังอำนาจ โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมทางข่าวสารจะเป็นประโยชน์ในการรักษาหรือคงไว้ซึ่งพลังอำนาจของกลุ่ม รวมทั้งเป็นการให้โอกาสชนชั้นนำได้ตรวจสอบหรือเฝ้าดู (monitor) มติมหาชน นอกจากนี้กระบวนการให้สถานะภาพยังช่วยให้อำนาจของกลุ่มชนชั้นนำได้รับความชอบธรรมและยอมรับว่าถูกต้องมากยิ่งขึ้น

ในทางกลับกัน นอกจากบทบาทหน้าที่ในทางบวกหรือเป็นคุณดังที่ยกตัวอย่างข้างต้น ซึ่งมีทั้งที่เห็นได้ชัดเจนและซ่อนเร้นแล้ว การพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางสังคมอาจจะเป็นบทบาทในทางลบต่อปัจเจกบุคคล กลุ่มชนชั้นนำ และสังคมได้เช่นเดียวกันคือ ข่าวที่ไม่ได้ผ่านการกลั่นกรองหรือตรวจสอบอาจจะเป็นภัยต่อโครงสร้างของสังคม เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับสภาพและอุดมการณ์ของสังคมอื่นอาจจะทำให้เกิดการเปรียบเทียบและการเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้การเตือนภัยที่ไม่ระมัดระวังก็อาจทำให้เกิดความตื่นตระหนก เช่น การวิเคราะห์ของคานทริล (Cantril) ถึงผลกระทบของรายการวิทยุ "การบุกรุกจากดาวอังคาร" (Invasion from Mars) ซึ่งมีความเชื่อว่าเรื่องราวทางวิทยุ ซึ่งเป็นการรายงานข่าวอาจจะทำให้เกิดผลสะท้อน คือ การตื่นตระหนกของผู้ฟัง

สำหรับปัจเจกบุคคล ข่าวสารเกี่ยวกับภัยอันตรายอาจจะไปเพิ่มความวิตกกังวลให้แก่บุคคล ความเป็นส่วนตัว และความเฉื่อยชา ก็เป็นบทบาทในทางลบที่เกิดจากการรับข่าวสารข้อมูลมากเกินไป ในขณะที่เดียวกันสำหรับกลุ่มชนชั้นนำ ข่าวสารข้อมูลก็อาจจะเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจทางผู้ปกครองได้ เช่นเดียวกัน ไม่ก็จะเป็นข่าวสารข้อเท็จจริง หรือการโฆษณาชวนเชื่อจากฝ่ายตรงข้ามก็ตาม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปหน้าที่ของสื่อสารมวลชนทั้ง ในแง่ดีและลบสามารถแบ่งแยกเป็นตารางได้ดังนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 แสดงถึงหน้าที่ของสื่อมวลชน (Wright 1959 : 100-101)

	ระบบ			
	สังคม	ปัจเจกบุคคล	กลุ่มย่อย	วัฒนธรรม
<p>1. กิจกรรมทางด้าน เฝ้ามองสิ่งแวดล้อม หน้าที่ในทางบวก (ที่เห็นเด่นชัด และชัดเจน)</p>	<p>การเตือนภัย: ภัย ธรรมชาติ การจู่ โจม สงคราม</p> <p>ให้ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์ ต่อสถาบันเศรษฐกิจ กิจและอื่น ๆ</p> <p>ทำให้เกิดบรรทัด ฐานทางจริย ธรรม</p>	<p>การเตือนภัยด้วยการ ให้ข่าวที่เป็นประ โยชน์</p> <p>ช่วยเพิ่มศักดิ์ศรี เกียรติ ความเป็น ผู้นำทางความคิด</p> <p>การให้สถานภาพ</p>	<p>ให้ข้อมูลที่ เป็นประ โยชน์ต่ออำนาจ</p> <p>ช่วยให้รู้ถึงพฤติ กรรมที่เบี่ยงเบน</p> <p>ทำให้สามารถจัด การกับมติมหาชน โดยเป็นทั้งผู้ตรวจ สอบ ฝ้าดูและควบคุม</p> <p>ทำให้อำนาจมี ความชอบธรรม การให้สถานภาพ</p>	<p>ช่วยให้เกิดการติด ต่อและความเจริญ เติบโตทางวัฒน ธรรม</p>
<p>หน้าที่ในทางลบ (ที่เห็นเด่นชัด ชัดและชัดเจน)</p>	<p>คุกคามต่อเสถียร ภาพจากการ เสนอข่าวของ สังคมที่ต่ำกว่า ทำให้เกิดความ ตื่นตระหนก</p>	<p>ทำให้เกิดความกังวล ความเป็นส่วนตัว ความเชื่อยศและ การเสียดิต</p>	<p>คุกคามต่ออำนาจ จากข่าวความเป็น จริงและการโฆษ ณาชวนเชื่อจาก ฝ่ายตรงข้าม</p>	<p>การแทรกแซงทาง วัฒนธรรม</p>

ตารางที่ 1 (ต่อ) หน้าที่ของสภามวลชน

	ระบบ			
	สังคม	ปัจเจกบุคคล	กลุ่มย่อย	วัฒนธรรม
<p>2. กิจกรรมทางด้าน การประสานส่วน ต่าง ๆ ของ สังคม</p> <p>หน้าที่ในทางบวก (ที่เห็นเด่นชัด และซ่อนเร้น)</p>	<p>ทำให้เกิดการ ปรับเปลี่ยน</p> <p>จัดภัยคุกคามต่อ เสถียรภาพของ สังคม</p> <p>ป้องกันความตึง เครียด</p>	<p>ทำให้เกิดประสิทธิ ภาพ</p> <p>จัดความกังวล ความเฉยชา ความเป็นส่วนตัวและ ความตึงตัวเกินเหตุ</p>	<p>ช่วยในการรักษา อำนาจ</p>	<p>ป้องกันการรุกราน ทางวัฒนธรรม</p> <p>รักษาไว้ซึ่งความ เป็นอันหนึ่งอันเดียว กันทางวัฒนธรรม</p>
<p>หน้าที่ในทางลบ (ที่เห็นเด่นชัดและ ซ่อนเร้น)</p>	<p>ทำให้เกิดสิทธิ หรือระบบการ ตามอย่างเพื่อ แสดงถึงความ เป็นพวกเดียวกัน ซึ่งเป็นการกีด ขวางการวิพากษ์ วิจารณ์ในสังคม</p>	<p>ทำให้การวิพากษ์ วิจารณ์ลดลง</p> <p>เพิ่มความเฉยชา</p>	<p>เพิ่มความรับผิดชอบ</p> <p>ทำให้ผู้นำจมี ความชอบธรรม การให้สภาพภาพ</p>	<p>ขัดขวางการเติบโต ทางวัฒนธรรม</p>

ตารางที่ 1 (ต่อ) หน้าที่ของส้อมวลชน

	ระบอบ			
	สังคม	ปัจเจกบุคคล	กลุ่มย่อย	วัฒนธรรม
<p>3. กิจกรรมทางด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรม</p> <p>หน้าที่ในทางบวก (ที่เห็นเด่นชัดและซ่อนเร้น)</p>	<p>เพิ่มข้อบังคับทางสังคม</p> <p>ลดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน</p> <p>ทำให้การกล่อมเกลายังคงมีอยู่ต่อไป แม้ว่าไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนอีก</p>	<p>ทำให้เกิดการรวมตัวกัน จากการยอมรับบรรทัดฐานร่วมกัน</p> <p>ลดพฤติกรรมหรือความคิดที่ผิดแปลกจากปกติ</p>	<p>ช่วยเพิ่มหรือขยายอำนาจ</p>	<p>ทำให้เกิดมาตรฐานเดียวกัน</p> <p>ช่วยรักษาความเห็นพ้องต้องกันทางวัฒนธรรม</p>
<p>4. กิจกรรมทางด้านการให้ความบันเทิง</p> <p>หน้าที่ในทางบวก (ที่เห็นเด่นชัดและซ่อนเร้น)</p>	<p>ทำให้เกิดสังคมมวลชนมากขึ้น</p> <p>ทำให้มวลชนผ่อนคลาย</p>	<p>พฤติกรรมที่เป็นส่วนตัวจากการกล่อมเกลามากขึ้น</p> <p>การพักผ่อน</p>	<p>เพิ่มอำนาจด้วยการควบคุมวิถีชีวิตในทุก ๆ ด้าน</p>	<p>ลดความแตกต่างของวัฒนธรรมย่อย</p>
<p>หน้าที่ในทางลบ (ที่เห็นเด่นชัดและซ่อนเร้น)</p>	<p>เสี่ยงกิจกรรมทางสังคม</p>	<p>เพิ่มความเฉื่อยชา</p> <p>ทำให้รสนิยมต่ำลง</p> <p>เพิ่มการหนีจากโลก</p>		<p>ทำให้สุนทรียศาสตร์เสื่อมลง เกิดวัฒนธรรมชาวบ้านแทนที่</p>

นอกจากนี้แมคควอล (McQuail) ก็ได้วิเคราะห์บทบาททางสังคมของสื่อมวลชนที่พึงประสงค์ไว้ 5 ประการคือ ด้านสารสนเทศ ความเกี่ยวพัน ความต่อเนื่อง ความบันเทิง และการผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวในสังคมเพิ่มเติมขึ้นมา ซึ่งแต่ละบทบาทก็มีข้อปลีกย่อยรายละเอียดที่สมบูรณ์มากขึ้น

แนวคิดในเรื่องของทฤษฎีพันธกิจนิยมที่ค่อนข้างจะทันสมัยและเกี่ยวข้องกับสื่อ โทรทัศน์โดยตรง ก็คือแนวคิดของ จอห์น ฟิสก์ และ จอห์น ฮาร์ทลีย์ (John Fiske & John Hartley 1978 : 88) ซึ่งได้สรุปบทบาทและหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์ไว้ 7 ประการ ด้วยกันคือ

- 1) โทรทัศน์ให้ความสำคัญกับการเห็นพ้องต้องกันทางวัฒนธรรมในเรื่องของลักษณะความเป็นจริงทางธรรมชาติ
- 2) ทำให้สมาชิกแต่ละคนมีระบบค่านิยมที่เด่นชัด โดยการแลกเปลี่ยนข่าวสารที่ช่วยให้เห็นสถานภาพ เพื่อให้เกิดความเห็นพ้องต้องกัน หรือการยอมรับอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ในสารนั้น ๆ
- 3) โทรทัศน์จะอธิบาย แปลความหมาย และให้เหตุผลต่อการกระทำของบุคคลด้วยการใช้หลักเทววิทยา (mythology) เพื่อดึงคนเหล่านั้นจากการกระทำที่ผิดปกติมาสู่ความเป็นจริงทางสังคม
- 4) โทรทัศน์จะประกันและรับรองว่าวัฒนธรรม โดยทั่วไปเพียงพอแล้วในทางปฏิบัติ โดยย้ำถึงความสัมพันธ์ของอุดมการณ์หรือเทววิทยากับความเป็นไปในโลกที่ไม่สามารถคาดเดาทำนายได้
- 5) โทรทัศน์แสดงให้เห็นถึงความไม่เพียงพอในทางปฏิบัติของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป หรือจากแรงกดดันภายในวัฒนธรรมที่เอนเอียงไปสู่อุดมการณ์ใหม่
- 6) โทรทัศน์ทำให้ผู้รับสารหรือผู้ชมเกิดความมั่นใจในสถานภาพและศักดิ์ศรีของตน ในฐานะปัจเจกบุคคล ได้รับการยอมรับและประกันจากวัฒนธรรมแล้ว
- 7) โทรทัศน์จะถ่ายทอดความรู้สึกเป็นสมาชิกทางวัฒนธรรม (ความมั่นคงและความสัมพันธ์ต่อกัน)

ในการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง" นี้ การวิเคราะห์บทบาทและหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เข้าใจ และเห็นถึงผลกระทบที่รายการนี้มีต่อผู้รับและผู้ส่งในลักษณะต่าง ๆ ทฤษฎีพันธกิจนิยมได้เข้ามาช่วยตอบปัญหาในลักษณะนี้อย่างกว้าง ๆ โดยการวางกรอบให้เห็นว่าทั่วไปแล้วสื่อมวลชนแสดงบทบาทที่เห็นได้ 4 ประการ ด้วยกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของรายการที่ทางผู้จัดหรือเจ้าของรายการทุกยุคสมัย ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ประกอบแล้วก็จะพบว่าตรงกับบทบาทหน้าที่ประการหนึ่งของสื่อมวลชนคือ การสร้างความรู้ ความ

เข้าใจอันดีแก่ประชาชนอย่างไรก็ตามรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองซึ่งเป็นรายการประเภทอภิปรายและสนทนากันในเรื่องต่าง ๆ หลากหลายก็น่าที่จะมีบทบาทในด้านอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย และนอกเหนือจากบทบาททั่วไปควบคู่ไปด้วย และนอกเหนือจากบทบาททั่วไปซึ่งเป็นผลดี และอาจจะเป็นและรับรู้ได้แล้ว รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ในฐานะสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง ก็ยังแสดงบทบาทที่ไม่มีใครสังเกตเห็นได้ชัดและไม่ใช้ผลดีเสมอไป ดังนั้นการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีพันธกิจนิยมก็จะช่วยเป็นกรอบในการมองอย่างกว้าง ๆ ให้เข้าใจในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง และทฤษฎีการครอบงำของสื่อมวลชน

ทฤษฎีนี้เน้นที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจของสื่อมวลชน โดยเน้นการวิเคราะห์โครงสร้างของการเป็นเจ้าของสื่อมวลชน และพลังทางด้านการตลาดของสื่อ ในแง่นี้สถาบันสื่อมวลชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเศรษฐกิจแต่ก็เกี่ยวข้องกับสถาบันการเมืองอย่างแยกไม่ออก การผลิตเนื้อหาของสื่อมวลชนจึงอยู่ภายใต้ความกดดันของความต้อการในการขยายตลาด และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเจ้าของหรือผู้ประกอบการ ผลที่ตามมาก็คือ สื่อมวลชนขาดความเป็นอิสระ และมีความจำเป็นต้องให้ความสนใจต่อตลาดที่มีขนาดใหญ่ หลีกเลียงการเสี่ยงภัยในรูปแบบต่าง ๆ ละเลยกลุ่มผู้รับสารกลุ่มเล็ก ๆ และรายได้ต่ำ (ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ 2531)

ทฤษฎีนี้นำไปพิจารณาประกอบการวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้ได้ ในแง่ของผลประโยชน์ของเจ้าของสื่อที่มีผลต่อความเป็นอิสระของสื่อมวลชน ในการผลิตผลงานภายใต้โครงสร้างที่จำกัด โดยอธิบายเปรียบเทียบให้เข้าใจได้ว่าเนื่องจากสื่อมวลชนไม่ได้เป็นของประชาชนทั่วไปอย่างแท้จริง แต่เป็นของกลุ่มคนเล็ก ๆ เพียงไม่กี่คนเท่านั้น ซึ่งจากโครงสร้างกรรมสิทธิ์ของเมืองไทยนั้นพบว่า กลุ่มคนที่เป็นเจ้าของสื่อประเภทกระจายเสียงนั้น ได้แก่ รัฐบาล และทหาร (กองทัพ) ซึ่งกลุ่มบุคคลทั้ง 2 นี้ ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่มีวัตถุประสงค์บางประการในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในลักษณะที่ตอบสนองและเอื้ออำนวยต่อประโยชน์ของกลุ่มเป็นส่วนมาก การจะใช้สื่อมวลชนซึ่งอยู่ในครอบครองจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นไปเพื่อกลุ่มมากกว่าส่วนรวม ความเป็นอิสระของสื่อมวลชนในการผลิตผลงานจึงมีน้อยลงไปตามสภาพการเข้ามาเกี่ยวข้องของสื่อที่ไม่ใช่นักวิชาชีพ ทางด้านสื่อสารมวลชนโดยเฉพาะ

นอกเหนือจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้วยังมีทฤษฎีที่มีแนวคิดไปในเชิงมาร์กซิสต์ อีกทฤษฎีหนึ่งที่สามารถนำมาอธิบายได้ค่อนข้างมาก คือ ทฤษฎีการครอบงำของสื่อสารมวลชน

ทฤษฎีการครอบงำของสื่อมวลชน

แนวความคิดเรื่องการครอบงำ (hegemony) ปรากฏขึ้นครั้งแรกในงานของแกรมสกี (Gramsci) ในปี 1926 ในหนังสือชื่อ Notes On the Southern Question ซึ่งได้กล่าวถึงแนวความคิดนี้ในลักษณะที่เน้นถึงการครอบงำของชนชั้นกรรมาชีพ (hegemony of the proletariat) ว่าจะเป็นไปได้ถ้าสามารถสร้างระบบพันธมิตรที่สามารถจัดการให้ประชากรผู้ใช้แรงงานส่วนใหญ่ต่อต้านลัทธิทุนนิยม โดยก่อนหน้านี้ แกรมสกีให้ความสำคัญกับการเป็นพันธมิตรกับชาวนา ซึ่งจะเห็นได้จากบทความชื่อ Workers and Peasants ที่เขาย้ำและยืนยันถึงบทบาทของชาวนาในการปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ แต่ต่อมาแกรมสกีได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดนี้ว่าไม่ใช่ยุทธศาสตร์ของชนชั้นกรรมาชีพอีกต่อไป โดยหันไปใช้กับชนชั้นผู้ปกครองในลักษณะรวม ๆ ว่าชนชั้นหนึ่ง ๆ จะต้องตกอยู่ภายใต้การมีอำนาจเหนือใน 2 ลักษณะ คือการมีอำนาจเหนือ (dominant) และการปกครอง คือ ชนชั้นผู้ปกครองจะปกครองกลุ่มที่เป็นพันธมิตร และใช้อำนาจกับกลุ่มที่เป็นศัตรู (Gramsci 1971 : 57) ซึ่งแนวทางของกลุ่มที่เป็นพันธมิตรนี้ ก็คือการครอบงำนั่นเอง

การครอบงำ หรือ Hegemony อาจจะแบ่งได้ออกเป็น 2 แนวทางความคิด คือ (Adamson 1980 : 170-171)

- หลักการยินยอมระบบการเมืองที่เป็นอยู่ในสังคม ชนชั้นผู้ปกครองชนชั้นผู้ใช้แรงงาน (การครอบงำ) ซึ่งไม่เหมือนกับแนวความคิดเรื่อง domination อันหมายถึงการผูกขาดเครื่องมือความรุนแรง และบทบาทต่อเนื่องในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททุกชนิด โดยแกรมสกีได้เพิ่มเติมว่ามีเพียงแต่รัฐที่อ่อนแอเท่านั้นที่จะต้องพึ่งพาการใช้กำลังในการมีอิทธิพลเหนือ แต่สำหรับรัฐที่เข้มแข็งจะปกครองโดยการครอบงำ (hegemony)

- การร่วมมือทางเศรษฐกิจ เน้นจิตสำนึกของชนชั้นทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม กล่าวคือ แกรมสกีแบ่งสังคมออกเป็น 3 ชนชั้นใหญ่ ๆ คือ ชนชั้นปกครอง ชนชั้นต่ำที่ถูกกดขี่ และชนชั้นกลาง ชนชั้นกลางจะมีมาตรการ 2 ชนิดต่อชนชั้นที่เหลือ คือ จะกดขี่ชนชั้นต่ำ แต่ปกครองบรรดาชนชั้นกลางซึ่งเป็นพันธมิตร hegemony จึงไม่ใช่เป็นเรื่องพันธมิตรระหว่างชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งแต่เป็นเรื่องของการร่วมมือกันทุกด้านทั้งเศรษฐกิจ การเมือง จริยธรรม อุดมการณ์เป็นสิ่งสำคัญ ในฐานะที่เป็นรูปลักษณะของการแสดงออก รวมทั้งวิธีการที่ทำให้เกิดความหมาย และกลไกของอุดมการณ์ก็สามารถทำให้เกิดการยอมรับปฏิบัติตาม ดังนั้นการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจึงขึ้นกับอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มว่าอุดมการณ์ใดจะได้รับการยอมรับ ในส่วนสื่อมวลชนได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกของผู้รับสาร ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นเครื่องมือของสื่อทางอุดมการณ์ก็ได้ เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่อุดมการณ์นั้น ๆ อันจะนำไปสู่การปกครองหรือควบคุมได้ง่ายขึ้น

ในเมื่ออุดมการณ์มีความสำคัญในการครอบงำ การพิจารณาถึงความหมายและหน้าที่ก็ จะทำให้เข้าใจมากขึ้น

ความหมายของอุดมการณ์ตามความคิดของมาร์กซ์ (Marx) ประกอบด้วย 3 ลักษณะคือ (Summer 1979 : 12)

1) อุดมการณ์หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่รวมเอาความรู้สึก (sentiments) ภาพที่มองเห็น (illusions) วิธีการคิด (modes of thought) ชีวิตทัศน์ (views of life) ความคิดและหลักการต่าง ๆ

2) มาร์กซ์เห็นว่าอุดมการณ์หลักของสังคมเป็นอุดมการณ์ของชนชั้นผู้ปกครอง

3) ชนชั้นทางอุดมการณ์ หรือนักอุดมการณ์ของสังคมสมัยใหม่ หมายถึง กลุ่มนักกฎหมาย นักการเมือง นักบวช นักปรัชญา และนักวิชาการ ซึ่งจะเป็นผู้ผลิตระบบความคิดที่นำมาใช้ตัดสินความสัมพันธ์ในสังคมอันเป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการครอบงำของชนชั้นผู้ปกครอง

หน้าที่โดยทั่วไปของอุดมการณ์ (กาญจนา แก้วเทพ 2529 : 72)

- สร้างความชอบธรรมให้แก่สังคมหรือกลุ่มที่ยึดถืออุดมการณ์ หน้าที่ดังกล่าวนี้เรามองเห็นได้ง่าย การสร้างความชอบธรรมทำได้ด้วยการอ้างอิงว่า สังคมนั้นกลุ่มนั้นยังอยู่กับหลักการ คุณค่าต่าง ๆ ที่ยอมรับกัน
- ตอกย้ำหลักเรื่องกฎของสังคมหรือกฎของกลุ่ม เพื่อมิให้เกิดข้อกังขา ตั้งคำถามโต้แย้งได้มากนัก เช่น หลักเรื่อง โองการสวรรค์ เสรีภาพ ความเป็นธรรม ความมั่นคงของชาติ วินัยเหล็ก
- เป็น discourse ที่มีระบบระเบียบ มีการตอกย้ำหลักการบางอย่างแน่นอน เต็มขนาดตายตัว มีผลต่อการชี้นำความคิดและความรู้สึกและการประพฤติตัวของคน ในบางครั้งอุดมการณ์อาจจะมีแบบจำลองเอาไว้อธิบายคำตอบทั้งหลาย
- เป็น discourse ที่มีลักษณะทางศีลธรรม ใช้หลัก "ควร" เป็นเครื่องชี้ว่า เราควรจะทำอะไร และไม่ควรจะทำอะไร
- มีลักษณะวิวาทะ (polemic) กับฝ่ายตรงข้าม
- เป็นตัวให้คำอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

อุดมการณ์เป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เกิดขึ้น โดยการคิดค้นที่ต้องการสร้างและอธิบายความหมายของมนุษย์ จากความหมายของมาร์กซ์ โดยเฉพาะประการสุดท้ายก็ตรงกับคำ

อธิบายของซัมเนอร์ (Sumner 1979 : 23) ที่ว่าถ้าอุดมการณ์มีเพื่อคงไว้ซึ่งการครอบงำของชนชั้นปกครอง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องจริงที่ว่ารูปแบบและบริบทของอุดมการณ์มีไว้เพื่อทำหน้าที่ และเล่นบทบาทเดียวกัน

มาร์กซยังได้แสดงความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์และแนวความคิดเรื่องการครอบงำ ซึ่งได้รับอิทธิพลจาก เลนิน (Lenin) และ ลูคาคซ์ (Lukacs) โดยลูคาคซ์ได้เห็นว่าชนชั้นกลาง ได้รับความยินยอมพร้อมใจของสังคมในการปกครอง ซึ่งแกรมซีได้รับเอาแนวความคิดนี้และรวมเข้าไว้กับการเน้นบทบาทของปัญญาชนที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ปกครองให้กลายเป็นความคิดโดยทั่วไปของสังคม (McLellan 1986 : 30-31)

การครอบงำทำได้โดยการรักษาไว้ซึ่งชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครองให้อยู่ในโครงสร้างส่วนบน (superstructures) ของสังคม โดยอาศัยอุดมการณ์ที่ทำให้เกิดการครอบงำ คือ การอธิบายความเป็นจริง หรือ ให้คำจำกัดความเป็นจริง ในลักษณะที่เอื้อต่อกลุ่มผู้ปกครอง ในลักษณะนี้อุดมการณ์จะเป็นเกราะของการเป็นสังคม และสงวนรักษาไว้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวกันทางความคิด การครอบงำทางอุดมการณ์จะทำได้โดยอาศัยอุดมการณ์ที่มีอยู่ ซึ่งทำไม่ได้โดยอาศัยชนชั้นผู้ปกครองเพียงลำพัง ต้องอาศัยความร่วมมือของกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ โดยการครอบงำจะทำได้โดยหน่วยของโครงสร้างส่วนบนต่าง ๆ เช่น ครอบครัว ระบบการศึกษา โบสถ์ สื่อมวลชน และสถาบันทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกับฝ่ายใช้กำลังบังคับของรัฐ คือ กฎหมาย ตำรวจ กองทัพ (Hall 1977)

อย่างไรก็ตาม การครอบงำไม่ใช่สิ่งซึ่งถาวร เกิดขึ้นได้ต้องมีการสร้างมันขึ้นมาเมื่อชนชั้นรอง ๆ ไม่แข็งเกร่ง หรือ ไม่มีการจัดระเบียบและนำเสนอ Counter-hegemonic force เพียงพอที่จะให้เกิดการครอบงำขึ้นเป็นเครื่องมือในการบังคับการอยู่ใต้อำนาจต่อไป เช่น สภาพการค้าแม้จะรวมตัวกันปกป้องตนเองแต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องระบบที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตามก็ดีสำหรับแกรมซี ไม่ได้ให้ความหมายว่า ชนชั้นใต้ปกครองจะหายเข้าไปในวัฒนธรรมของผู้ปกครองแต่การผสมผสานที่ประสบความสำเร็จระหว่างผู้ครอบงำ และชนชั้นใต้ปกครองและวัฒนธรรมของเขาซึ่งส่วนประกอบนี้แกรมซี เรียกว่าเป็นความเท่าเทียมที่ไม่มั่นคง (unstable equilibrium) ซึ่งเป็นสภาพหนึ่งของการต่อสู้ทางชนชั้นที่ไม่เคยหมดไป แต่จะมีมากหรือน้อยเท่านั้น

โดยทั่วไปการครอบงำประสบความสำเร็จในการสร้างความเท่าเทียมบางประการในการต่อสู้ทางชนชั้น เพื่อว่า ไม่ให้เกิดการล้มล้างพื้นฐานรากฐานที่มีอยู่ และให้เกิดความยินยอมและชอบธรรมแก่ผู้ปกครอง ในอีกลักษณะหนึ่ง กลุ่มอิทธิพลร่วมมือกับผลประโยชน์โดย

ทั่วไปของกลุ่มรอง ๆ เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการฟอร์มตัวของความเท่าเทียมที่ไม่มั่นคงระหว่างผลประโยชน์ของกลุ่มหลักและกลุ่มรอง เท่าเทียมในลักษณะผลประโยชน์ของกลุ่มหลักเปิดเผยในบางประเด็น การร่วมมือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในลักษณะที่ต้น ๆ ผิวเฟิน (Gramsci 1971 : 1584)

วิธีการในการครอบงำ (Mouffe 1979 : 182) ตามความคิดของแกรมซึ่

1) Transformation การคุกคามที่จจะน้อยแต่ต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่ทำให้มวลชนรวมตัวเข้าด้วยกันโดยใช้ระบบตุ้มและทำให้ neutralization ผลประโยชน์มีความเป็นกลาง ในลักษณะที่ไม่ให้ผู้ที่ปกครองต่อต้าน ถึงแม้จะมีความเป็นเอกฉันท์ ยินยอมพร้อมใจแต่ก็เป็นไปอย่างเฉื่อยชา

2) Expansive Hegemony เป็นวิธีการที่สร้างการเห็นพ้องต้องกัน โดยตรงจากการยอมรับของผลประโยชน์ที่แท้จริงของชนชั้นส่วนใหญ่

ในแบบจำลองเชิงการครอบงำนี้ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือให้กับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ อีสาระจึงถูกจำกัดอยู่ในระดับหนึ่ง สื่อมวลชนจะต้องสร้างเนื้อหาให้สอดคล้องกับทัศนคติและผลประโยชน์ของผู้ปกครอง ผลที่ตามมาคือ ชุมชนนั้นถูกควบคุมจากเบื้องบน หรืออาศัยสื่อจากภายนอกแทน ดังนั้นสื่อเป็นเครื่องมือที่ถูกจัดระบบแล้วด้านเทคนิค เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อการผลิตสารหรือสัญลักษณ์ ซึ่งถูกจัดการในภาษาที่ซับซ้อนซึ่งเป็นสินค้าสัญลักษณ์ การผลิตสารสัญลักษณ์ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ โดยปราศจากภาษา ซึ่งประกอบด้วยระบบสัญลักษณ์และความหมายที่ถูกอธิบายเป็นระบบที่แปลเหตุการณ์จริงระบบสัญลักษณ์ คือ การใส่รหัส (encoding) โดยการเลือกการรหัสมักจะเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับ และอาจจะเป็นการยำ หรือซ้ำเติมการรหัสที่มีอิทธิพล ซึ่งบางที่อาจเป็นกระบวนการที่ตั้งใจและถูกปกคลุมโดยการแทรกแซงของอุดมการณ์วิชาชีพ เป็นการใส่รหัสที่เตรียมใส่แล้วนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งการยินยอมจากผู้รับเพื่อความชอบธรรม ซึ่งทำให้ประเด็นในการอธิบาย และการอ่านเหตุการณ์ที่อ้างถึงนั้นมีพลัง และน่าเชื่อถือซึ่งก็แน่นอนว่าแต่ละคนมีประสบการณ์และความรู้ไม่เหมือนกัน การถอดรหัส (decoding) จะให้เหมือนกันหมดทำได้ยาก แต่ผู้ปกครองก็มักจะวางกรอบแนวคิดหลักให้อยู่แล้ว

การครอบงำเกิดขึ้นและใช้ได้ดีเมื่อกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองไม่เพียงแต่มีอำนาจเหนือ แต่ยังสามารถนำ มีอำนาจในการบังคับและจัดการ เพื่อสั่งการและให้ ได้มาซึ่งความยินยอมพร้อมใจของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ดังนั้นการครอบงำจึงขึ้นกับทั้งการใช้กำลังบังคับและความยินยอมพร้อมใจ ซึ่งสำหรับทุนนิยม เสรีนิยม การยินยอมหรือเห็นพ้องต้องกันสำคัญกว่าและมาก่อนการใช้กำลังบังคับ

อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านสื่อนั้นจะใช้วิธีการบังคับบัญชาเด็ดขาดไม่ได้ ต้องอาศัยการยินยอมพร้อมใจจากประชาชนด้วย ดังนั้นเพื่อสร้างสภาวะการครองอำนาจของชนชั้นครอบงำให้คงอยู่ต่อไปจึงต้องปรับจุดยืนของชนชั้นครอบงำให้ประนีประนอมผลประโยชน์เรื่องรอง ๆ เพื่อรักษาพันธมิตรโดยเชิดชูประเด็นเป้าหมายแห่งชาติ โดยที่ผลประโยชน์ของกลุ่มไม่กระทบกระเทือน สุรปกิจคือ กลไกอุดมการณ์ซึ่งอยู่ในสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งสื่อมวลชน เป็นเครื่องมือที่ชนชั้นครอบงำใช้เพื่อแสดงให้ประชาชนเห็นว่าตนกำลังทำหน้าที่แทนส่วนรวม เพื่อเรียกร้องการยอมรับและสนับสนุนจากประชาชนอันจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจของตนเอง ในส่วนนี้เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับและวิเคราะห์รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ก็พบว่า ในเมื่อสื่อมวลชนเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาล และทหารซึ่งเป็นชนชั้นนำในการเมือง การปกครองไทยตลอดมา ถึงแม้ว่าทุกวันนี้การใช้กำลังบีบบังคับ หรือยึดเบียดสิ่งต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนจะไม่ได้รับการยอมรับ และยินยอมเหมือนในสมัยก่อน แต่เราก็พบว่า ในเมื่อรัฐบาลและทหารยังเป็นเจ้าของสื่อมวลชนอยู่ การใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดสิ่งที่ชนชั้นนำเหล่านี้เห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นอุดมการณ์หลักที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างผลประโยชน์ของชนชั้นปกครอง กับผลประโยชน์ทั่วไปของสังคมยังคงมีอยู่ ซึ่งอัลทุซเซร์ (Althusser) (1971 : 139) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มองว่าสื่อเป็นเครื่องมือหนึ่ง เช่นเดียวกับ โบสถ์, ระบบกฎหมาย, สหพันธ์การค้า, โรงเรียน และพรรคการเมืองที่เป็นแหล่งในการถ่ายทอดอุดมการณ์ หรือความคิดหลักในลักษณะที่ทำให้เกิดการยอมรับอำนาจของผู้ปกครองว่าถูกต้อง สำหรับรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองซึ่งมีโครงสร้างกรรมสิทธิ์ และความเป็นเจ้าของในลักษณะที่ไม่มีธุรกิจเข้ามาพัวพัน ประกอบกับเนื้อหาที่นำเสนอก็เป็นเรื่องของกลไกรัฐทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่ารายการนี้เป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้ปกครองในการคงไว้ซึ่งผลประโยชน์และอำนาจของตนหรือไม่ อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางสัญวิทยา

สถาบันสื่อมวลชนผลิตงานที่ประกอบด้วยสัญลักษณ์มากมาย จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับกระบวนการสื่อความหมายด้วยการผสมผสานทฤษฎีและหลาย ๆ วิทยาการ สัญญศึกษาก็ถูกนำเข้ามาใช้ในการวิเคราะห์ความหมายของตัวบท ซึ่งในการศึกษาเรื่องนี้ การวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเจาะลึกเพื่อหาความหมายที่ปรากฏชัดเจนและซ่อนเร้น โดยเฉพาะนัยที่แฝงอยู่นั้นจะเป็นกุญแจสำคัญ เพราะรายการทางโทรทัศน์นั้นจะให้ทั้งภาพและเสียงที่มีความหมายในตัวเองทั้งสิ้นซึ่งความหมายจากองค์ประกอบหรือคุณสมบัติของสื่อเหล่านี้ สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 สำหรับรายการที่นำมาศึกษาในครั้งนี้เป็นรายการอภิปรายที่ไม่มีการเคลื่อนไหวท่าทางที่จะทำให้เข้าใจง่ายขึ้น การจะเข้าใจรายการที่นำเรื่องราวต่าง ๆ มาเสนอในแต่ละตอนจึงต้องอาศัยการตีความจากคำพูดหรือภาษาพูดที่ใช้ในการสนทนากัน ซึ่งถ้าฟังเพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้ตีความอย่างลึกซึ้งหรือไม่เข้าใจบริบทก็คงจะเข้าใจ และตีความได้ในระดับพื้นผิว ดังนั้นการหาเครื่องมือมาเพื่อช่วยในการตีความให้เข้าใจสัญลักษณ์ที่แฝงเร้นอยู่ในเรื่องที่สนทนากันจึงเป็นเรื่องจำเป็น การใช้วิธีสัญวิทยาจึงเข้ามามีบทบาทในการวิเคราะห์ในลักษณะนี้

สัญวิทยา หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของคำกับความจริงทางภาวะวิสัย หรือระบบอ้างอิงของคำนั้น ๆ อันที่จริง ความสนใจในเรื่องสัญลักษณ์เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัย จอห์น ล็อก (John Locke) (1632-1704) แต่การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ใหม่เริ่มต้นที่เฟอ์ดีนัน เดอ ซอสซูร์ (Ferdinand de Saussure) นักภาษาศาสตร์ชาวสวิส ซึ่งเป็นบิดาแห่งศาสตร์นี้เรียกกระบวนการนี้ว่า กระบวนการให้หรือสร้างความหมายซึ่งสามารถสัมผัสได้ด้วยอายตนะ และเป็นสิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งได้ตกลงใช้สิ่งนั้นเป็นเครื่องหมายถึงอีกสิ่งหนึ่งซึ่งไม่ได้ปรากฏอยู่ในสัญลักษณ์ โดยได้พัฒนาแนวความคิดนี้มาจากนักปรัชญาชาวอเมริกัน ชาร์ลส์ เอส เพียร์ส (Charles S. Peirce 1839-1914) ผู้ซึ่งสนใจในเรื่องของปฏิบัตินิยม (pragmatism) และงานของเขาเกี่ยวกับเรื่องสัญวิทยา (semiotics) ซึ่งกว่าจะเป็นที่สนใจและรู้จักแพร่หลายภายหลังปี 1930

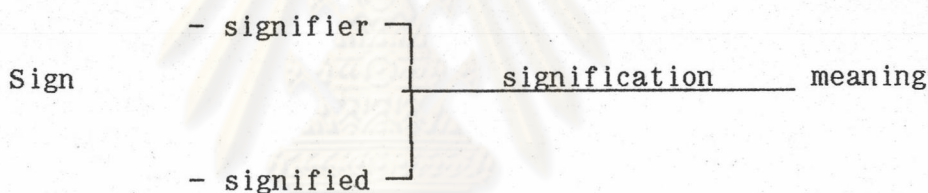
ในตอนต้นทศวรรษ 1960 นักวิชาการชาวยุโรปหันแนวทางได้หันมาให้ความสนใจศึกษาในเรื่องของสัญวิทยา และปรับเปลี่ยนดัดแปลงไปใช้กับระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ มากมาย เช่น โรแลนด์ บาร์ธ (Roland Barthes) วิเคราะห์แฟชั่นและวัฒนธรรมชาวบ้าน (popular culture) ของชาวฝรั่งเศส อัมเบอร์โต อีโค (Umberto Eco) ศึกษานวนิยายเจมส์บอนด์และภาพยนตร์เรื่องซูเปอร์แมน (Secter 1982 : 17) เรื่องของสัญศาสตร์หรือสัญวิทยามาจากหลายสาขาวิชาจึงเหมาะกับการศึกษาโทรทัศน์ได้ดีที่สุด

โดยเป็นเรื่องของการวิเคราะห์กลุ่ม โครงสร้างความสัมพันธ์ซึ่งมีขอบเขตการศึกษา ใน 3 ประเด็น คือ

- ก. สัญณะ (sign) สัญณะประเภทต่าง ๆ การให้ความหมายและความสัมพันธ์กับ
คนใช้
- ข. รหัส (codes) ระบบการจัดระเบียบสัญญณะ
- ค. วัฒนธรรม (culture) สภาพแวดล้อมของสัญญณะและรหัส

สัญญณะ (sign) เป็นหน่วยความหมายที่เล็กที่สุดที่ประกอบกันขึ้นเป็นความหมาย
โดยนัย (connotative meaning)

ซอสซูร์ สัญณะประกอบด้วย 2 ส่วนที่แตกต่างกันและมีกระบวนการสร้างความ
หมาย คือ (Fiske 1982 : 43)

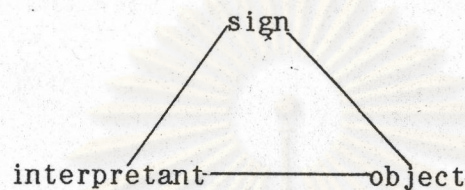

- คำหมาย (signifier) คือ ภาพ วัตถุหรือเสียง เป็นส่วนของสัญญณะที่มีรูป
แบบทางวัตถุเป็นสิ่งที่ให้ความหมาย
- คำหมายถึง (signified) คือ concept ที่แสดงออกมา เป็นสิ่งที่ถูกให้
ความหมาย

ซอสซูร์ ให้ความสนใจศึกษาเรื่องของ "ภาษา" ว่าเป็นระบบสัญญณะที่แสดงให้เห็น
ถึงความคิดและจินตนาการ เปรียบได้กับการเขียนภาษาของคน ใบ้ สัญลักษณ์ของทหารเป็นต้น
ซอสซูร์ได้เสนอว่าสิ่งต่าง ๆ มีความหมายเพราะมีความสัมพันธ์ต่างกัน ในลักษณะที่ตรงกันข้าม
เช่น จนตรงข้ามกับรวย ไม่มีอะไรที่มีความหมายในตัวมันเอง การวิเคราะห์สัญญณะจึงเกี่ยว
กับความหมายในตัวบท ซึ่งความหมายนั้นเกิดจากความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ
และไม่ตายตัว

ความคิดของซอสซูร์ที่เน้นเฉพาะ เรื่องของภาษานั้น ใช้ ไม่ได้กับระบบสัญญณะ ใน
โทรทัศน์ซึ่งภาษาเป็นเพียงส่วนประกอบเดียว ในขณะที่กระบวนการสร้างความหมายทาง

โทรทัศน์เป็นไปอย่างซับซ้อน สิ่งที่ทำให้ความหมายหรือ signifier ประกอบด้วยภาพและเสียงและสิ่งที่ถูกให้ความหมายหรือ signified อาจจะเป็นได้ทั้งสิ่งที่ภาพและเสียงในโทรทัศน์แสดงออกมา เช่น การแต่งกาย ทรงผม การแต่งหน้า ลักษณะการพูด สำเนียง ความหมายของคำที่ปรากฏในการรายงานข่าว เป็นต้น ดังนั้นในส่วนนี้การศึกษาของเพียร์ส ซึ่งพัฒนาต่อมาก็ได้เข้ามาช่วยเสริมให้ละเอียดมากขึ้น คือมองถึงกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และวัตถุในรูปแบบดังต่อไปนี้

- sign : สิ่งที่ทำให้ความหมาย สิ่งที่แสดงให้เห็น
 interpretant : เป็นสิ่งที่อธิบายสัญลักษณ์ตัวแรก
 object : สิ่งที่ถูกให้ความหมาย

ให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ เพราะไม่มีการสื่อสารใดที่เกิดนอกระบบสัญลักษณ์ ซึ่งเพียร์สได้แบ่งสัญลักษณ์ (sign) ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. symbol คือ คำพูดหรือสิ่งที่ตนเห็นพ้องต้องกัน
2. icon คือ ภาพที่แสดงแทนของจริง
3. index คือ สิ่งที่เชื่อมโยงหรือเป็นตัวชี้ช่วยในการสื่อความ

ซึ่งสามารถอธิบายให้เข้าใจได้มากขึ้นจากตารางดังต่อไปนี้ (Berger 1982)

	Icon	Index	Symbol
สร้างความหมายโดย	ความคล้ายคลึง	เชื่อมโยงด้วยเหตุผล	ข้อตกลงหรือจารีต
ตัวอย่าง เข้าใจได้โดย กระบวนการ	รูปภาพ อนุสาวรีย์ สามารถมองเห็น	ควัน/ไฟ อาการ/โรค สามารถคิดได้	ถ้อยคำ จำนวน ธง ไฟแดง การเรียนรู้

ตารางที่ 2 ประเภทของสัญลักษณ์ตามแนวคิดของเพียร์ส

นอกเหนือจากสำนวนซึ่งเป็นหน่วยความหมายที่เล็กที่สุดแล้ว การจะตีความหมาย สำนวนต้องอาศัยการเรียนรู้ความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบของสิ่งที่ให้และถูกให้ความหมาย ความเข้าใจในเรื่องของรหัส (code) ก็จะทำให้ตีความหมายของสำนวนได้ง่ายและถูกต้องยิ่งขึ้น

รหัส หมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงที่ซับซ้อนที่เราเรียนรู้ใน สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ รหัสหรืออีกนัยหนึ่ง โครงสร้างที่ซ่อนเร้น (secret structures) ในจิตใจของคนเราและมีผลต่อการตีความสัญลักษณ์ที่พบเห็น ในสื่อมวลชนและ ในชีวิตประจำวัน เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นระบบการประมวลหรือระบบการจัดระเบียบที่ ได้มาโดยการถ่ายทอดและกล่อมเกลางานทางสังคม ในอดีตจึงพบว่าคนต่างวัฒนธรรมและสังคม ไม่เข้าใจความหมายหรือรหัสของอีกสังคมหนึ่งได้ และอาจตีความที่เบี่ยงเบนออกไป การ พัฒนาทางด้านสื่อมวลชนช่วยลดช่องว่างนี้และทำให้การติดต่อสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบอยู่เสมอ ๆ ในปัจจุบันว่าผู้ส่งสารแม้จะอยู่ในสังคมและ วัฒนธรรมเดียวกันกับผู้รับแต่ความแตกต่างทางด้านชนชั้น ระดับการศึกษา อุดมการณ์ต่าง การเมือง มุมมองและอื่น ๆ ทำให้การตีความหมายไม่ตรงกับความตั้งใจของผู้ส่งต้องการ

นอกเหนือจากนี้ แนวความคิดสัญวิทยาที่เกี่ยวข้องที่ศึกษาสำนวนในระดับหน่วยที่ ใหญ่ขึ้นอีก คือ syntagmatic และ paradigmatic ซึ่งหมายถึง การจัดระเบียบและ ลำดับสำนวนกลุ่มสำนวนที่มีความคล้ายคลึงใช้แทนกันได้ตามลำดับก็เป็น เรื่องที่น่าสนใจเนื่องจาก เป็นการค้นหารูปแบบที่ซ่อนอยู่จากลักษณะที่ตรงข้าม ซึ่งอยู่ภายในตัวบทเพื่อตอบคำถาม สิ่งเหล่านี้สร้างความหมายขึ้นมาได้อย่างไร เป็นการวิเคราะห์ความหมายที่ซ่อนเร้น (latent meaning) สำหรับ paradigmatic ส่วนการวิเคราะห์แบบ syntagmatic เป็นการให้ความหมายในระดับพื้นผิว เห็นได้ชัดเจน (manifest meaning) พิจารณาจาก ลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องจากการเล่าเรื่อง

การนำวิชาสัญวิทยาไปใช้ในการศึกษาสื่อมวลชนนั้น เป็นการศึกษาสื่อมวลชนใน แนวทฤษฎีเน้นที่ตัวสารหรือตัวเนื้อหา ตามที่ ศิริชัย ศิริกายะ และกาญจนา แก้วเทพ (2531) ได้อธิบายว่า

...จุดเริ่มต้นของการศึกษาสื่อมวลชน โดยเน้นที่ตัว เนื้อหาหรือตัวบทที่สื่อมวลชนได้ผลิตมานั้นเป็น เรื่องที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนอันประกอบด้วย

ศึกษาตัวเนื้อหาเกี่ยวกับ โครงสร้างของภาษาและ
 สัญวิทยาฐานของทฤษฎีที่นำมา ใช้วิเคราะห์เนื้อหา
 อยู่ที่ว่าเนื่องจากกฎต่าง ๆ ของภาษา (หรือลักษณะ
 อันใดก็ตามที่ถูกทำขึ้นมาแทนหรือการเข้ารหัส) ถูก
 กำหนดหรือมีข้อจำกัด โดยโครงสร้างภายในของ
 วัฒนธรรมดั้งเดิม...

ดังนั้น เราจึงสามารถเข้าใจความหมายถำรู้กฎเกณฑ์ และเข้าใจวัฒนธรรม
 เพียงพอ ลักษณะสำคัญของทฤษฎีเหล่านั้นได้คือ

- ความหมายที่ตีความออกมาจากตัวเนื้อหาของสื่อมวลชน ไม่จำเป็นจะต้องเป็น
 เช่นเดียวกับที่ผู้รับสารมีอยู่ ความหมายที่ตีความนั้นถือเป็นความหมายที่ปราศจากอคติเกิด
 ขึ้นมาจากหลักการของระบบสัญลักษณ์ซึ่งใช้ในการเข้ารหัส

- แนวการศึกษาทำให้ความสนใจต่อความหมายแฝงหรือความหมายเชิงนัย ซึ่งผู้
 สร้างสารอาจจะตั้งใจหรือ ไม่ก็ตามด้วย นอกเหนือจากความหมายพื้นผิว

- แนวทางการศึกษานี้วิเคราะห์ทั้งภาษาเขียน รูปภาพ เสียง ท่าทาง หรือ
 เครื่องมือต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการสื่อความหมายด้วย

การศึกษาบทบาทและหน้าที่ของรายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองจึงใช้วิธีสัญลักษณ์ศึกษา
 วิเคราะห์การสร้างความหมายของเนื้อหาเพื่อตอบคำถามข้างต้น

แนวคิดการนำเสนอวาระ (Agenda Setting)

รายการสนทนาปัญหาบ้านเมืองจัดเป็นรายการประเภทอภิปรายเกี่ยวกับปัญหา
 และความเป็นไปทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาด้าน
 การเมืองการบริหารงานของรัฐ พบว่าได้ถูกกักขังขมกนำมาพูดถึงมากกว่าประเด็นอื่น ๆ การ
 หยิบยกเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นมาพูดจากเรื่องราวหรือปัญหาที่เกิดขึ้นมากมายจึงเป็นเรื่องที่
 น่าสนใจว่ามีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร

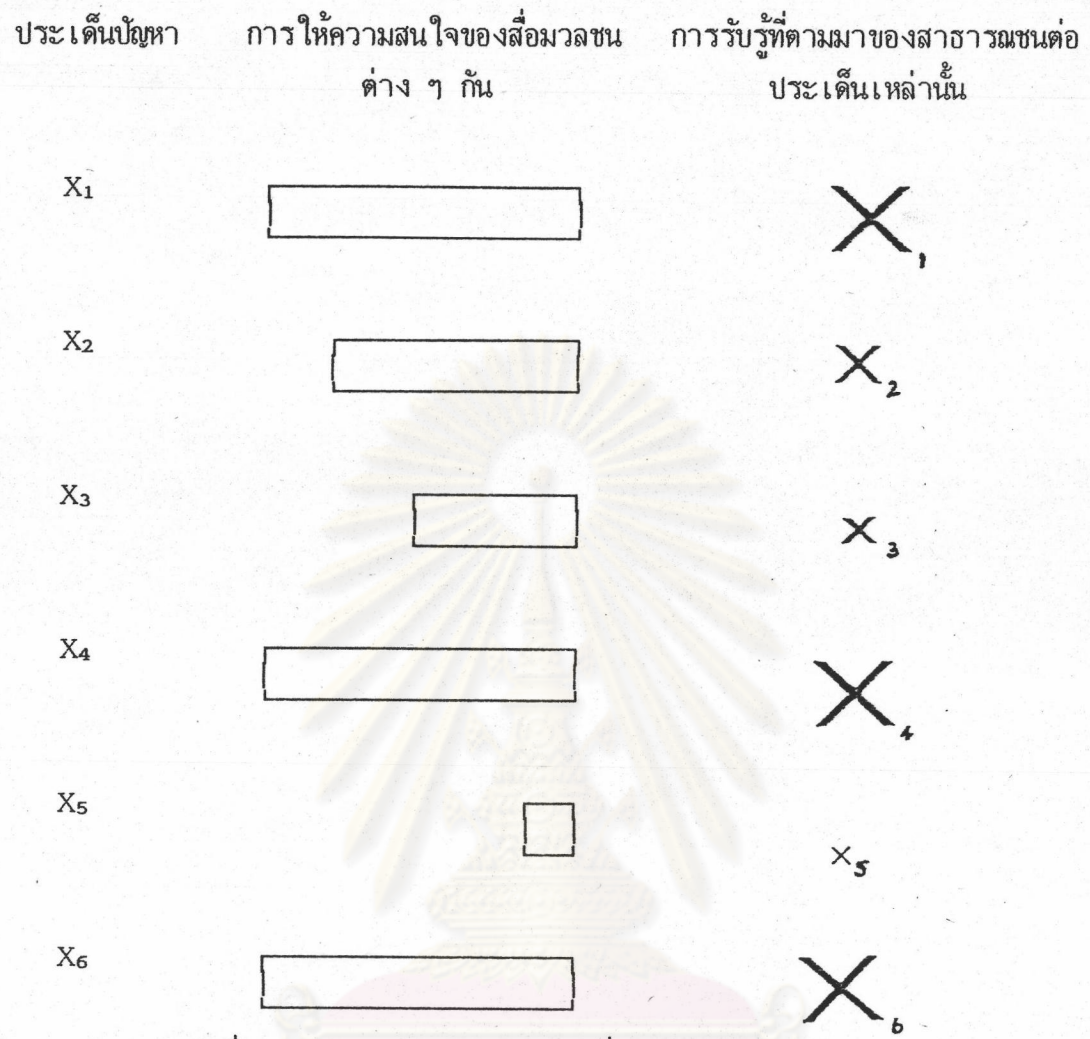
ความคิดในเรื่องของบทบาทสื่อในการกำหนดวาระหรือหัวข้อพิจารณานั้นอันที่จริง
 แล้ว ได้รับความสนใจศึกษาเมื่อไม่นานนี้เอง โดยการศึกษาในช่วงแรก ๆ ได้แสดงให้เห็น
 เห็นว่าความรู้สึกหรือทัศนคติของสาธารณชนในทศวรรษ 1960 นั้น มีความสัมพันธ์หรือขึ้นอยู่กับ
 กับการให้ข้อมูล การรายงานข่าวของสื่อมวลชนที่ปรากฏมากกว่าความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และ

การทดลองในระยะต่อ ๆ มา ในเรื่องของการรายงานข่าวทางโทรทัศน์ที่เน้นประเด็นใด ประเด็นหนึ่งมีผลต่อความเด่นดังของข่าวนั้นมากขึ้น รวมทั้งมีผลต่อการประเมินการทำงานของ รัฐในการจัดการกับประเด็นที่สาธารณชนเห็นสำคัญนั้น ๆ ด้วย

หน้าที่ในการกำหนดเรื่องพิจารณาเป็นแนวความคิดของแมคคอมส์ (McCombs) และ ชอว์ (Shaw) ที่มองว่าสื่อมวลชนเป็นผู้กำหนดเรื่องหรือหัวข้อเกี่ยวกับปัญหา ตลอดจนประเด็นต่าง ๆ ให้ประชาชนผู้รับสารทั่วไปได้รับทราบและตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในสื่ออื่น ๆ ซึ่ง พิระ จิรโสภณ (2530) ได้แสดงความคิดเห็นว่า ลักษณะของผลของการสื่อสารมวลชนมีผลโดยตรงกับผู้รับสารในระยะยาว ไม่เกิดขึ้นโดยทันที นอกจากนี้ยังเป็นผลในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ไม่ใช่ผลทางด้านทัศนคติหรือพฤติกรรมและเป็นผลในระยะยาวที่สั่งสมมา

กล่าวโดยสรุป สื่อมวลชนถึงแม้จะไม่ได้มีผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในระยะเวลาย่อสั้น แต่จากการวิจัยและทดลองในระยะเวลาที่ผ่านมามีผลต่อทัศนคติต่อสาธารณชนในเรื่องของการให้ข้อมูลข่าวสาร การมีผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในระยะยาว และการกำหนดวาระหรือหัวข้อพิจารณา ซึ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้สร้างแบบจำลองของการกำหนดวาระ ซึ่งเน้นถึงประสิทธิผลของสื่อมวลชนในการเป็นตัวกลางการให้ข่าวสารและแสดงให้เห็นว่า เรื่องที่สื่อมวลชนให้ความสนใจมากที่สุดจะถูกรับรู้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด (McCombs and Shaw อ้างถึงใน สวนิต ยมาภัย และระวีวรรณ ประกอบผล 2528 : 122)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองการกำหนดเรื่องพิจารณาของ McCombs และ Shaw

สำหรับการกำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณาหรือการจัดระเบียบวาระนับเป็นบทบาทหนึ่งของสื่อมวลชน โดยเฉพาะในด้านการเมืองซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะไกลตัวประชาชน และไม่ใช้เรื่องในชีวิตประจำวัน จึงอาจจะละเลยความสนใจหรือไม่ให้ความสำคัญไป โดยไม่รู้ตัว สื่อมวลชนจึงเข้ามามีบทบาทในฐานะเป็นผู้กำหนดหัวข้อหรือประเด็นปัญหาด้วยการนำเสนอเรื่องเหล่านั้นซ้ำ ๆ และต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ผู้รับเห็นถึงความสำคัญและสนใจกับข่าวนั้น ๆ ก็ได้ซึ่งวอลเตอร์ ลิพพ์มันน์ (Walter Lippman) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อมวลชนมีบทบาทในการสร้างภาพต่าง ๆ ในหัวสมองของเรา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีการกำหนดหัวข้อพิจารณาโดยสื่อมวลชนที่มองว่าการที่สื่อมวลชนให้ความสนใจโดยการเน้นการนำเสนอเนื้อหาข่าวบางข่าว และไม่เน้นการนำเสนอในบางเรื่อง โดยการพิจารณาจากหลักเกณฑ์คุณค่าของข่าวนั้น จะมีผลกระทบทำให้ผู้รับสารรับรู้ความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมตามที่สื่อมวลชนเน้นการนำเสนอ เช่น หากสื่อมวลชนเน้นการนำเสนอข่าวการ

ประกวดนางงามมากกว่าข่าวการอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี ก็จะส่งผลกระทบต่อทำให้ผู้รับสารรับรู้และให้ความสนใจกับการประกวดนางงามมากกว่าการอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี

ข้อสมมติฐานของทฤษฎีการกำหนดหัวข้อเรื่องพิจารณา โดยสื่อมวลชนมีดังนี้
(Becker 1982)

1. บุคคลมีความปรารถนาที่จะให้ตนเองได้รับการบอกกล่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
2. สื่อมวลชนเปิดโอกาสในฐานะเป็นหนทางหรือวิธีการที่ทำให้บุคคลได้รับการบอกกล่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
3. เนื่องจากแหล่งข่าวมีจำกัด ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นหนทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดสำหรับสมาชิกผู้รับสาร ในอันที่จะทำให้ตนเองได้รับการบอกกล่าวอยู่เสมอ
4. ข่าวสารจากสื่อมวลชนถ่ายทอดไปสู่ผู้รับสารนั้น ผู้รับสารสามารถพิสูจน์ได้จากการที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ
5. สื่อมวลชนจะก่อให้เกิดความรู้สึกว่าประเด็นหรือเรื่องราวใดที่สำคัญมากกว่าอันเป็นผลเนื่องมาจากเทคนิคของการคัดเลือกข่าวสาร
6. สมาชิกผู้รับสารจะเกิดการยอมรับการเน้นความสำคัญของข่าวสารหรือประเด็นเนื้อหาของสื่อมวลชนจนกลายเป็นความคิดเห็นของตนเอง

ในเรื่องของการกำหนดวาระทางการเมือง ก็มีการวิจัยกันมากพบว่าการให้ความสำคัญกับเรื่องใด เรื่องหนึ่งของสื่อมวลชนสัมพันธ์กับความสำคัญของเรื่องนั้น ในความคิดของผู้รับสาร ดังนั้นสื่อมวลชนก็สามารถที่จะกำหนดทิศทางความสนใจของประชาชนให้ไปในทางที่สนับสนุนในระดับพื้นฐานต่อระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่เป็นอยู่บทบาทของสื่อมวลชนในด้านการให้ข่าวสารข้อมูลจึงมีความสำคัญในกระบวนการทางการเมืองและนโยบายสาธารณะในปัจจุบัน เพราะคนมักคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ไม่สนใจจนกระทั่งมีการนำเสนอโดยสื่อมวลชน คนจึงค่อยเรียนรู้และทำความเข้าใจมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อองค์ประกอบของข้อเสนอทางนโยบาย และการที่สาธารณชนจะยอมรับทางเลือกนโยบายตามที่รัฐบาลเสนอเพียงใดเห็นได้จากข้อเสนอของ บุญเลิศ สุภคิลก ที่กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการกำหนดเรื่องพิจารณาคล้ายกับการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) กล่าวคือ แทนที่จะเน้นการเปลี่ยนทัศนคติและความคิดเห็นสมัยเก่า กลับมุ่งการวิเคราะห์วิวัฒนาการของความคิด (cognition) เกี่ยวกับปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ถ้ามองทางด้านการสื่อสารการเน้นความสำคัญของหน้าที่ในด้านข่าวสารมากกว่าหน้าที่ในทางชักจูงใจ ตามแนวความคิดนี้ถือว่าสื่อมวลชนทั้งหลายเป็นผู้กำหนด

เรื่องหรือหัวข้อเกี่ยวกับปัญหาตลอดจนประเด็นหัวข้อเรื่องต่าง ๆ ให้ประชาชนผู้รับข่าวสารทั่วไปได้รับทราบและตระหนักถึงปัญหา หรือประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนดในสื่ออื่น ๆ (บุญเลิศ ศุกคติก อ่างถึงในพรธรรมย์ วิชาชู 2531 : 24)

ดังนั้นการที่รายการสนทนาปัญหาบ้านเมือง ซึ่งเป็นรายการที่หยิบยกเอาเรื่องราวต่าง ๆ ที่คิดว่าน่าสนใจและสำคัญมาสนทนา อภิปรายให้ประชาชนได้รับทราบในแต่ละตอน จึงน่าจะเป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องนั้น ๆ เพราะเมื่อนำเสนอประเด็นใดขึ้นมา ก็จะทำให้ผู้รับหรือประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องเหล่านั้น ในทิศทางที่ผู้ส่งสารต้องการมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจไม่สนใจเลยหรือในทางกลับกันการละเลยไม่เสนอบางประเด็นก็เท่ากับเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนให้เห็นถึงเรื่องนั้นไม่มีอะไรที่จะต้องให้ความสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของโทรทัศน์ในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรายการข่าว ละคร รายการบันเทิงต่าง ๆ นั้นก็มีอยู่พอสมควร แต่เมื่อพิจารณารายการทางโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาโน้มเอียงไปในทางการเมืองแล้ว พบว่าการศึกษาในเรื่องนี้น้อยมาก อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีงานวิจัยบางชิ้นที่สามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบให้สามารถวิเคราะห์และศึกษางานวิจัยในครั้งนี่มากขึ้น

1) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดวาระ

จากความเชื่อที่ว่าสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการกำหนดนิยามความหมายของสิ่งต่าง ๆ เช่น การเสนอคำอธิบายเพียงส่วนหนึ่งของความจริงให้เป็นเสมือนความจริงทั้งหมด คือ สื่อสามารถให้ความสนใจบางประเด็น และละเลยบางประเด็นจึงนำมาใช้ได้กับการศึกษาในแง่ของการเลือกนำเสนอเรื่องและเนื้อหาที่จะเผยแพร่สู่สาธารณชน

1.1) ปราโมช รั้ววิจิ (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของข่าวโทรทัศน์กับการกำหนดวาระให้กับประชาชน การศึกษาเฉพาะกรณีข่าวสารการสร้างงานในชนบท ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) พบว่าโทรทัศน์ได้ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารในลักษณะการให้สถานภาพแก่บุคคล มากกว่าการทำหน้าที่หลักคือการให้ข่าวสาร ให้ความรู้แก่ประชาชน ข่าวสารต่าง ๆ ที่เผยแพร่ทางโทรทัศน์จะเป็นข่าวเกี่ยวกับบุคคลเป็นส่วนใหญ่ การเสนอข่าวสารเกี่ยวกับหัวข้อหรือปัญหาต่าง ๆ เพื่อการรับรู้ หรือ

เพื่อความเข้าใจของประชาชนในประเด็นดังกล่าวมีน้อยมาก ลักษณะของข่าวโทรทัศน์ในการกำหนดวาระต่าง ๆ ให้กับประชาชนยังเป็นไปในรูปของข่าวเกี่ยวกับตัวบุคคล ผลงานของบุคคล กิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคลจากส่วนกลาง ไปสู่ท้องถิ่น หรือจากผู้บริหารไปสู่ประชาชนมากกว่าจะเน้นถึงการรับรู้ ความเข้าใจของประชาชนขึ้นมาสู่ผู้บริหารประกอบกับสภาพแวดล้อมของข่าวโทรทัศน์ที่โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนในการกำกับดูแลของรัฐ และตกอยู่ภายใต้กฎระเบียบและคำสั่งต่าง ๆ มากมาย ทำให้การกำหนดวาระของข่าวกลายเป็นเรื่องที่ต้องขังจะตายตัว ข่าวสารที่เผยแพร่ทางโทรทัศน์ในเรื่องของโครงการสร้างงานในชนบทจึงมีน้อยมากเมื่อเทียบกับข่าวทางด้านอื่น ๆ

1.2) พรณีย์ วิชชาชู (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษากำหนดเรื่องพิจารณาข่าวการเกษตรของโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ พบข้อสรุปที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจบางประการเกี่ยวกับการกำหนดวาระของข่าวโทรทัศน์ไทยคือ ลักษณะเนื้อหาของข่าวโทรทัศน์เสนอมากที่สุดคือ ข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมหรือโครงการเพื่อส่งเสริมและพัฒนา สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานและนโยบายของโทรทัศน์ทั้ง 2 สถานี คือสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 เป็นรัฐวิสาหกิจที่อยู่ในความควบคุมของรัฐบาล จำเป็นที่จะต้องเสนอข่าวหรือเรื่องราวของหน่วยงานราชการที่เป็นนโยบายของรัฐบาลเพื่อประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของรัฐบาล ขณะเดียวกันสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 แม้จะดำเนินงานโดยบริษัทเอกชน แต่ในทางปฏิบัติแล้วก็ยังมีกองทัพบกควบคุมนโยบายในการเสนอข่าวอยู่เช่นเดียวกับสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ที่กองทัพบกจะมอบหมายนโยบายให้สถานีประชาสัมพันธ์ให้แก่หน่วยงานราชการ รัฐบาล และกองทัพ ด้วยเหตุนี้ข่าวที่เป็นกิจกรรมหรือโครงการของหน่วยราชการต่าง ๆ จึงได้รับการนำเสนอมากกว่าเนื้อหาในลักษณะอื่น ๆ บุคคลผู้ให้ข่าวหรือ เป็นแหล่งข่าวจึงเป็นข้าราชการระดับผู้บริหาร ซึ่งมีอำนาจที่จะให้สัมภาษณ์หรือแถลงผลงานหรือการดำเนินงานที่ตนเองรับผิดชอบแก่สื่อมวลชนได้

นอกจากนี้ในเรื่องของนโยบายการเสนอข่าวการเกษตรของโทรทัศน์พบว่าโทรทัศน์ให้ความสำคัญกับข่าวการเกษตร โดยเฉพาะข่าวเกี่ยวกับการเพาะปลูกเป็นอย่างมาก ทั้งนี้หากจะเชื่อมโยงถึงนโยบายของรัฐบาลก็จะพบว่า รัฐบาลให้ความสำคัญกับสาขาการผลิตพืชมาก เพราะสินค้าออกส่วนใหญ่ของไทยคือ ผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ เมื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ รัฐบาลจึงใช้โทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของรัฐ ในด้านการเกษตร และการศึกษาแก่เกษตรกรในการที่จะพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าขึ้น เพราะฉะนั้นในการคัดเลือกข่าวทางโทรทัศน์จึงอยู่ในกรอบนโยบายของผู้มีอำนาจเหนือมากกว่าผู้ทรงสารของสถานีโทรทัศน์ซึ่งก็คือรัฐ ในการนำเสนอข่าวสารให้เป็นไปตามกรอบที่วางไว้

1.3) แพตเตอร์สัน (Patterson) และ แมคคลูร์ (McClure) (1976) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดี เมื่อปี 1972 พบว่า ชาวโทรทัศน์มีผลกระทบน้อยมากต่อการรับรู้ของสาธารณชนในประเด็นปัญหาและภาพพจน์ของกลุ่ม ข้อสรุปนี้เป็นสิ่งที่สนับสนุนผลวิจัยของ บาวเออร์ (Bowers) ในภายหลังว่า การโฆษณาทางการเมืองในโทรทัศน์มีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากบทบาทของการกำหนดวาระอื่น ๆ ของโทรทัศน์ ส่วนแมคคอมส์ และชอว์ (1977 : 63) ซึ่งศึกษาในช่วงเวลาเดียวกัน พบว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อสำคัญในการกำหนดวาระของข่าวสารหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งในรัฐนอร์ธแคโรไลนา ในช่วงรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีในปี 1972 ขณะเดียวกันที่โทรทัศน์ก็เลือกเสนอข่าวสารสำคัญของบุคคลผู้นั้น แมคคอมส์ และชอว์ ยังสรุปด้วยว่า การกำหนดวาระทางโทรทัศน์มีส่วนสัมพันธ์กับการตัดสินใจของผู้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าการกำหนดวาระทางหนังสือพิมพ์

1.4) พาล์มกรีน (Palmgreen) และ คลาร์ก (Clarke) (1977 : 435-452) ทำการศึกษาเรื่องการกำหนดเรื่องพิจารณาปัญหาท้องถิ่นและปัญหาระดับชาติพบว่าสาระสำคัญของหนังสือพิมพ์ในท้องถิ่นมีอิทธิพลมาก ในขณะที่สถานีโทรทัศน์ในท้องถิ่นไม่มีผลกระทบต่อประชาชนแต่อย่างใดซึ่งตอบสมมุติฐานของผู้วิจัยว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและหนังสือพิมพ์นำเสนอ หรือกำหนดหัวข้อพิจารณาออกไปนี้มีผลรุนแรงกว่า โทรทัศน์

1.5) กอร์มลีย์ (Gormley) (1978 : 354-359) ทำการศึกษาเรื่องการทำข่าวโทรทัศน์เกี่ยวกับรัฐบาลของรัฐและท้องถิ่นพบว่า มีการทำข่าวในเรื่องเหล่านั้นน้อยเนื่องจากต้นทุนสูง และได้มีการกล่าวถึงและเห็นว่า โทรทัศน์และสื่ออื่น ๆ สามารถกำหนดเรื่องพิจารณากิจการสาธารณะ โดยเสนอข่าวสารเกี่ยวกับความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ และถ้าโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของประชาชนในความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ ก็อาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลด้วยกล่าวคือ โทรทัศน์อาจจะเพิ่มหรือลดความสำคัญของรัฐบาล หรือรัฐได้แต่มีขอบเขตจำกัด

2) การศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับโทรทัศน์กับทัศนคติทางการเมือง

2.1) เบอ์แมน (Berman) และ สต็อคเกอร์ (Stoker) (1980 : 330-339) ทำการวิจัยเรื่องคนหนุ่มสาว, โทรทัศน์และการสนับสนุนรัฐบาล เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับโทรทัศน์กับการสนับสนุนรัฐบาล พบว่าการเปิดรับโทรทัศน์มากไม่มีผลต่อการสนับสนุนรัฐบาล และประเทรายการที่กระทบต่อการสนับสนุนรัฐบาลอาจแบ่ง

ได้เป็น 3 กลุ่มคือ ประเภทรายการที่มีความสัมพันธ์ทางบวก ลบ เป็นกลาง คือ

ก. รายการประเภทกิจการสาธารณะ และการแสดงของตำรวจ พบว่า
ไม่มีความสัมพันธ์

ข. รายการข่าว การ์ตูน และบันเทิง พบว่ามีความสัมพันธ์ในทางลบกับ
การสนับสนุนรัฐบาล

ค. รายการสำหรับเด็กพบว่ามีสัมพันธ์ในทางบวกกับการสนับสนุน
รัฐบาล

ผลการวิจัยนี้คล้ายคลึงกับการศึกษาของอลัน เอ็ม รูบิน (Alan M. Rubin) ซึ่ง
สรุปไว้ว่าการชมโทรทัศน์มาก ๆ อาจจะทำให้การได้มาซึ่งข้อมูลทางการเมือง และความ
เข้าใจการทำงานของรัฐบาลเสียไป นอกจากนี้การชมโทรทัศน์มาก ๆ อาจกลายเป็นคน
เฉื่อยชาทางการเมืองไปเลยก็ได้

2.2) ฮอฟสแตเตอร์และคณะ (Hofstetter et al) (1978 : 562-569)
ทำการวิจัยในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับโทรทัศน์กับภาพผู้สมัครรับเลือกตั้ง
พบว่าโทรทัศน์ไม่มีผลโดยตรงต่อการรับรู้ของผู้ชมต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง คือ อาจไปช่วย
เพิ่มหรือเสริมภาพที่ผู้ชมมีอยู่แต่เดิมแต่การเปิดรับไม่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เฉพาะด้านใด
ด้านหนึ่งโดยตรง

2.3) คลาร์ก (Clarke) และ เฟรดคิน (Fredin) (1978 : 143-160)
ทำการวิจัยหาความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคหรือเปิดรับหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์กับ
ความคิดและเหตุผลทางการเมือง (political reasoning) พบว่าจากกรณีเลือกตั้ง
สมาชิกผู้แทนราษฎร ในปี 1974 การเปิดรับหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมี
เหตุผลทางการเมือง ในขณะที่โทรทัศน์ให้ผลตรงกันข้าม

ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้อธิบายให้เข้าใจถึงการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจการ
สาธารณะ ว่าเป็นเหตุผลในการตัดสินใจทางการเมือง และเป็นกรอบการเรียนรู้ในการให้
ได้มาและจัดการกับข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งการวิจัยแสดงให้เห็นว่าประชาชนให้ความเชื่อถือข่าว
การเมืองในหนังสือพิมพ์มากกว่าโทรทัศน์อีกด้วย

2.4) เบคเกอร์ (Becker) และ ดันวูดดี (Dunwoody) (1982 : 213-
218) ทำการวิจัยเรื่องการใช้หนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับ
กิจกรรมสาธารณะกับพฤติกรรมลงคะแนนเสียงของผู้รับ พบว่าการใช้สื่อในการให้

ความรู้มีผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียง คือ คนยังมีความรู้เกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง คนก็จะยิ่งไปลงคะแนนเสียงให้มากขึ้น กล่าวคือ ความรู้เป็นตัวแปรที่เชื่อมระหว่างการใช้สื่อและพฤติกรรมก็ว่าได้

2.5) จีโนวา (Genova) และ กรีนเบิร์ก (Greenberg) (1979 : 79-91) ทำการศึกษาเรื่องความสนใจข่าวและช่องว่างทางความรู้ พบว่านอกจากสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยสำคัญในการบริโภคข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจการสาธารณะแล้ว ยังพบว่า ความสนใจเฉพาะด้านของแต่ละบุคคลมีผลต่อการเปิดรับข้อมูลข่าวสารทำให้มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มากกว่า ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้เกิดความต้องการทราบความเป็นไปโดยเร็วซึ่งส่งผลให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ช่องว่างทางความรู้ (knowledge gap) เพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ ฟิลลิป เจ ทิชเชอร์เนอร์ (Phillip J. Tichenor) ก็ทำการวิจัยได้ข้อสรุปที่คล้ายกันว่าบุคคลที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะบริโภคสื่อหลายทาง จึงมีความรู้สูงกว่าคนที่บริโภคสื่อท้องถิ่นอย่างเดียวทำให้ช่องว่างทางความรู้ยังขยายตัวมากขึ้น

2.6) กราเบอร์ (Graber) (1976 : 285-303) ทำการวิจัยเรื่อง หนังสือพิมพ์และ โทรทัศน์ ในฐานะที่เป็นแหล่งแสดงความคิดเห็น ในการรณรงค์เลือกตั้งประธานาธิบดี ได้ให้ข้อสรุปว่าในการเปรียบเทียบข่าวการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีทั้ง 2 ครั้ง ในปี 1972 และ 1986 พบว่าสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เสนอข่าวที่ก่อให้เกิดความสับสน และ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้งในทางลบมากกว่า โทรทัศน์ซึ่งเข้าใจง่ายและให้ภาพลบน้อยกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์และ โทรทัศน์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครในด้านบุคลิกภาพ หรือคุณสมบัติทางวิชาชีพ ซึ่งถือเป็นข้อผิดพลาดที่สำคัญในการให้ข้อมูลของสื่อ

อย่างไรก็ดีสิ่งที่เห็นผลต่อสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ โทรทัศน์กลายเป็นสื่อที่คนใช้ตัดสินความน่าเชื่อถือของผู้นำตามบุคลิกภาพที่ปรากฏ คือ ดูจากภาพโคลอสถ์ เป็นการพิจารณาใบหน้าและท่าทางของบุคคลที่ปรากฏบนจอภาพ เนื่องจากผู้ชมไม่รู้ว่าอะไรคือความจริง จึงถูกจำกัดให้ตัดสินแค่ใครที่สามารถเชื่อถือได้ โดยอาศัยบุคลิกภาพของผู้สมัครที่จะดึงดูดให้ไปออกเสียงมากกว่า

3) สื่อโทรทัศน์กับอุดมการณ์ทางการเมือง

3.1) แมนเฮน (Manhein) ได้ศึกษาเรื่อง โทรทัศน์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตย และสรุปออกมาเป็นข้อเสนอบางประการที่น่าสนใจคือ

ก. ถึงแม้ชาวอเมริกันจะยอมรับหลักการมีส่วนร่วม แต่ก็ไม่ค่อยให้ความสนใจเหตุการณ์ทางการเมืองในแต่ละวันเท่าใดนัก เนื่องจากเห็นว่ากระบวนการทางการเมืองนั้นไกลจากชีวิตจริง

ข. คนอเมริกันให้ความเชื่อถือข้อมูลและเนื้อหาเกี่ยวกับกิจการสาธารณะของโทรทัศน์

ค. โทรทัศน์เป็นสื่อที่ไม่ต้องการการเข้าร่วมในการรับข้อมูล และเนื้อหาที่เข้าใจได้ไม่ยาก

ง. การใช้โทรทัศน์เป็นแหล่งข้อมูลทางการเมือง จะทำให้ความซับซ้อนของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองลดลง

ดังนั้นแมนเฮนจึงได้เสนอให้มีการนำเสนอเนื้อหาในด้านความรู้ในด้านกิจการสาธารณะ ในสื่อโทรทัศน์มากขึ้น เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในระดับนโยบาย

3.2) สจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) ได้ศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาทางวัฒนธรรม คือ การตีความตัวบทและบริบทของความหมายโดยการวิเคราะห์สภาพของสิ่งที่ศึกษาและกระบวนการทางประวัติศาสตร์ เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจเศรษฐกิจการเมือง โดยมีฐานคติว่าสื่อเป็นเครื่องมือหลักของชนชั้นผู้นำในการรักษาไว้ซึ่งการควบคุมทางอุดมการณ์ ฮอลล์เห็นว่า สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือของทุนนิยมในศตวรรษที่ 20 ที่สำคัญที่สุดในการคงไว้ซึ่งการครอบงำทางอุดมการณ์ เพราะสื่อมวลชนให้กรอบในการรับรู้ความเป็นจริง

ในด้านสื่อโทรทัศน์ ฮอลล์มองว่าโทรทัศน์เป็นสื่อที่ให้ภาพหลากหลาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วภาพที่เบี่ยงเบนหรือลึกลับซึ่งเกินไปก็จะถูกตัดออก การศึกษาอิทธิพลของโทรทัศน์นั้น ต้องใช้การวิจัยแบบอาศัยบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ อุดมการณ์ร่วมด้วย โดยเทโลว์ร่างโครงสร้างวิธีการที่ใช้ในการพิจารณาอิทธิพลของอุดมการณ์ว่าอยู่ในขั้นตอนใด ส่วนหนึ่งจะไปในสารซึ่งเป็นกระบวนการที่สื่อให้ความหมายแก่เหตุการณ์โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่ยุ่งยาก และอันตรายต่อ status quo โดยสอดใส่อุดมการณ์หลักลงไป ทั้งนี้ผู้ใส่รหัสอาจจะไม่ได้เน้นย้ำโดยตรง แต่อาจจะซ่อนอุดมการณ์ไว้ด้วยการเสนออุดมการณ์อื่น ๆ ปลุกยอยที่มีความเป็นกลางไม่เข้าข้างใครไว้ก็ได้

แนวความคิดในลักษณะนี้ ไมเคิล อาร์ วิล (Michael R. Real) ก็ได้สรุปออกมาในหนังสือของเขาชื่อ Mass-Mediatied Culture เช่นเดียวกันว่าสื่อมวลชน

โดยเฉพาะโทรทัศน์เป็นเครื่องมือในการทรงความเข้าใจทางอุดมการณ์ และมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าการใช้สื่อและระบบทางการเมืองเศรษฐกิจที่กดขี่จะต้องเผชิญกับการต่อต้านอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของระบบต่อไป

3.3) ในหนังสือ The Politics of Communication ได้อธิบายให้เห็นถึงลักษณะการสื่อสารทางการเมืองเพื่อรักษารหัสหรือคงไว้ซึ่ง status quo ซึ่งอยู่ในรูปของการสื่อสารอย่างจำกัด (contrained communication) คือ การสื่อสารระหว่างรัฐบาลและประชาชนและการสื่อสารสาธารณะเกี่ยวกับปัญหาสังคมซึ่งมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ปัญหาสังคมจึงอาจถูกปิดบังโดยกลุ่มอิทธิพลทางการเมือง ทำให้ไม่มีการยกมาถกเถียงหรือพูดถึงราวเท่าที่ ไม่มีการการทำทนาย

ในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ข่าวสารกลายเป็นสิ่งจำเป็นทั้งในด้านการควบคุมทางการเมืองและฝ่ายตรงข้าม ถึงแม้ว่าอัตราผู้รู้หนังสือและสื่อมวลชนจะมีมากและเติบโตกว่าเดิมเป็นการสร้างบรรยากาศให้ข่าวสารแก่ประชาชน แต่กระบวนการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของบุคคลกลับลดลงเมื่อเทียบกับสัดส่วนข่าวสารทั้งหมดที่มีความรู้หรือข่าวสารข้อมูลส่วนหนึ่งถูกเก็บอยู่ในหน่วยงานรัฐบาล ลักษณะการสื่อสารอย่างจำกัด ทำให้ประชาชนไม่ค่อยให้ความสนใจกระบวนการตัดสินใจและพลังที่จะไปมีอิทธิพล รวมทั้งไม่คุ้นเคยกับข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งแสดงเหตุผล ในการตัดสินใจทางการเมืองรวมทั้งการกำหนดนโยบาย ซึ่งก่อให้เกิดการประเมินการกระทำของรัฐบาลอย่างเสียไม่ได้ โดยเฉพาะถ้าไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

การใช้การสื่อสารอย่างจำกัดจะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มอิทธิพลทางการเมือง เพราะยิ่งน้อยคนก็ยิ่งปกครองง่าย และการตอบโต้ก็จะออกมาในลักษณะการถอนตัว ยอมแพ้จากการเมืองและไม่เข้าร่วมในการสื่อสารทางการเมือง นอกจากนี้ยังได้พูดถึงนักการเมืองในขณะรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งอาจจะใช้ถ้อยคำสัญญาหรือเห็นพ้องกับความต้องการของประชาชน เมื่อมีกรณีที่มีผลทางจิตใจประชาชนสนใจกันมาก เป็นการให้ความมั่นใจกับประชาชนซึ่งมักจะพบได้ว่าได้รับความสนใจแต่ปาก ไม่ค่อยมีผลต่อเนื่อง

นอกจากนี้พบว่า เรื่องที่ทำลายผลประโยชน์ของรัฐ จะถูกเก็บไว้และไม่ให้ความสำคัญถ้าเก็บไว้ไม่ได้ก็จะเกิดปัญหา แต่เมื่อมีปัญหาอะไร และเรื่องออกสู่สาธารณชนก็จะอยู่ในขอบเขตที่กระบวนการและสถาบันทางการเมืองสร้างขึ้นให้อยู่ในลักษณะที่ดูจะไม่มีความร้ายแรง

ความรู้ด้านสังคม การเมือง และการสื่อสารจำเป็นสำหรับการเข้าร่วมในการสื่อสารทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าไม่มีความรู้ก็จะไม่สามารถจัดการกับข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีการสื่อสารพูดถึงการได้ความรู้ หรือข้อมูลนั้นคงทำไม่ได้ทั้งหมดต้องมีการสูญเสียข้อมูลที่ส่งผ่านมาถึงบ้าง ซึ่งอาจจะเกิดจากลักษณะของช่องทางหรือข้อมูลใหม่ที่ไม่คุ้นเคย (entropy) จึงอาจจำไม่ได้และไม่อยู่ในช่วงความสนใจก็ได้ ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่เต็มที่

ถึงแม้ผู้รับอาจจะมีอิทธิพลต่อประเภทของความบันเทิงที่นำเสนอในสื่อ แต่ก็มี การควบคุมการเลือกข้อมูลและการตีความ โดยขึ้นอยู่กับผู้มีอิทธิพลซึ่งมักจะตีความข้อมูลให้เสร็จสรรพ คนทั่วไปก็ไม่สนใจเพราะคิดว่าไม่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นจึงอาจสรุปออกมาเป็นข้อสันนิษฐาน ได้ว่าสื่อมวลชนมีบทบาทในการเน้นหรือย้ำสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถ้าสารที่ส่งไปนั้นตอบสนองต่อความสามารถในการสื่อสารของผู้รับและผู้รับมีกรอบในการตีความเหมือนกับการตีความของสื่อ ก็จะทำให้เกิดอุดมการณ์ร่วมกันซึ่งกำหนดการตีความข้อมูลทางการเมืองต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย